

อี้ก้วนเจียน (一贯煎)

ตำราต้นตำรับ

续名医类案 ชูหมิงอีเล่ย์อัน (Supplement to the Classified Medical Records of Famous Physicians)¹

« ค.ศ. 1770 Wei Zhixiu (魏之绣 เว่ยจื่อซิว) »²

ส่วนประกอบ

地黄	Radix Rehmanniae	ตั้หวง	30 กรัม
北沙参	Radix Glehniae	เป่ย์ซาเซิน	10 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis Japonici	ไม่ตง	10 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตั้กย	10 กรัม
枸杞子	Fructus Lycii	โก้วฉีจื่อ	10 กรัม
川楝子	Fructus Meliae Toosendan	ชวานเลี่ยนจื่อ	5 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมบำรุง Yin ของตับและไต กระจายและปรับซี่ของตับ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการ Yin ของตับและไตพร่อง เจ็บชายโครงเนื่องจากซี่ติดขัด มีอาการแน่นหน้าอก หรือเจ็บเสียดชายโครง เรอเปรี้ยว คอแห้ง ปากแห้ง ลิ้นแดงแห้ง ไข้เลื่อนหรือมีก้อนเถาตัน ซีฟจระลักก่อนหรือพร่องตั้ง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคตับอักเสบเรื้อรัง ตับแข็งระยะเริ่มต้น ไขมันที่ตับสูง ภาวะแพ้อาหารอักเสบเรื้อรัง ภาวะแพ้อาหารเป็นแผล โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง อาการของโรคเรื้อรังต่าง ๆ อันเนื่องมาจากภาวะ Yin ของตับและไตพร่อง^{1,3}

ตำรับยา **อิ้วกวนเจียน** (一贯煎)

ตั้หวง (地黄)

เป่ย์ซาเซิน (北沙参)

ไม่ตง (麦冬)

ตั้กวย (当归)

โก้วจี้จื่อ (枸杞子)

ชวานเลี่ยนจื่อ (川楝子)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
地黄 地黄 (โกฐชึ่งแมว)	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น บำรุงเลือดและยินที่ของตับและไต เสริมสารน้ำ
北沙参 เปย์ซาเซิน	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมยิน ระบายความร้อนที่ปอด เสริมสารน้ำ บำรุงกระเพาะอาหาร และช่วยเพิ่มฤทธิ์ของตัวยาอื่นในการเสริมยิน บำรุงเลือดและสร้างสารน้ำ
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมยิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น เสริมธาตุน้ำ บำรุงกระเพาะอาหาร ระบายความร้อนของหัวใจ ลดอาการกระวนกระวาย และช่วยเพิ่มฤทธิ์ของตัวยาอื่นในการเสริมยิน บำรุงเลือด และสร้างสารน้ำ
当归 ตังกุย (โกฐเชียง)	ตัวยาเสริม	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ปรับประจำเดือนให้ปกติ ระวังปวด หล่อลื่นลำไส้ และช่วยเพิ่มฤทธิ์ของตัวยาอื่นในการเสริมยิน บำรุงเลือด และสร้างสารน้ำ
枸杞子 โกวี่จื่อ	ตัวยาเสริม	หวาน	สุขุม	บำรุงตับและไต บำรุงสายตา และช่วยเพิ่มฤทธิ์ของตัวยาอื่นในการเสริมยิน บำรุงเลือดและสร้างสารน้ำ
川楝子 ชวนเหลียนจื่อ (เหลียนดอกขาว)	ตัวยาช่วย และนำพา	เผ็ด	เย็น	ช่วยให้ชุ่มชื้นเย็น ระวังปวด ผ่อนคลายตัวของตับ คลายเครียด

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ผู้ป่วยที่มีเสมหะมากหรือเสมหะตกค้างภายใน ไม่เหมาะที่จะใช้ตำรับยานี้^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาอี๋ก้วนเจียน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาอี๋ก้วนเจียนมีฤทธิ์ปกป้องตับในหนูถีบจักร สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดแผลในกระเพาะอาหารในหนูขาว⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาอี๋ก้วนเจียนมีสรรพคุณบำรุงและปกป้องตับ ลดน้ำตาลในเลือด เสริมภูมิคุ้มกัน ลดการอักเสบ ระบายความร้อน ระวังปวด สงบประสาท และปรับระบบประสาทอัตโนมัติให้สมดุล^{1,3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ผงยาทางปากหนูถีบจักรขนาด 40 และ 50 กรัม/กิโลกรัม พบว่าการกินอาหารและการเคลื่อนไหวของหนูถีบจักรยังเป็นปกติ และไม่พบหนูถีบจักรตัวใดตายภายใน 72 ชั่วโมงหลังจากได้รับยา⁴

ตัวยง [โกลูซีแมว (Radix Rehmanniae)] คือ รากสดหรือแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Rehmannia glutinosa* (Gaertn.) Libosch. วงศ์ Scrophulariaceae⁵ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งการลดลงของคอร์ติโคสเตอโรน (corticosterone) ในซีรัมของกระต่ายเมื่อฉีดยาเดกซาเมทาโซน (dexamethasone) และป้องกันเนื้อต่อมหมวกไตฝ่อ นอกจากนี้สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ชะลอความแก่และเสริมภูมิคุ้มกันในหนูขาว เพิ่มการไหลเวียนของเลือดไปเลี้ยงหัวใจในหนูถีบจักร และต้านเชื้อราในหลอดทดลอง⁶

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขข้ออักเสบรับประทานโกลูซีแมวขนาด 60-90 กรัม พบว่ามีผลเพิ่มภูมิคุ้มกัน บรรเทาอาการปวด ลดบวม และแก้โรคผิวหนัง การรับประทานโกลูซีแมวในปริมาณสูง อาจทำให้ผู้ป่วยบางรายเกิดอาการปวดท้อง ท้องเสีย วิงเวียนศีรษะ อ่อนเพลีย และใจสั่น หากรับประทานยาไประยะหนึ่ง อาการดังกล่าวจะค่อย ๆ ลดลง⁶

เปย์ซาเซิน (Radix Glehniae) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Glehnia littoralis* Fr. Schmidt ex Miq. วงศ์ Umbelliferae⁵ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำตาลเชิงซ้อนในเปย์ซาเซินมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ลดไข้และระงับปวดในกระต่าย⁷

การศึกษาทางคลินิก: เปย์ซาเซินมีสรรพคุณเสริมยีนและเสริมภูมิคุ้มกัน⁷

ไม่ตง (Radix Ophiopogonis Japonici) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ophiopogon japonicus* Ker-Gawl. วงศ์ Liliaceae⁵ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาฉีดเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 0.6-1 กรัม/กิโลกรัม ทำให้การเต้นของหัวใจที่เร็วเกินไปกลับเป็นปกติ แต่หากมีอาการรุนแรงมากจะไม่ได้ผล สารสกัดน้ำมีฤทธิ์เพิ่มประสิทธิภาพของระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย และช่วยเพิ่มความทนทานต่อภาวะขาดออกซิเจนในหนูขาว ผงยาฉีดที่ตำนเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด ได้แก่ เชื้อที่เป็นสาเหตุของอาการเจ็บคอ เชื้อไทฟอยด์ และแบคทีเรียชนิดต่าง ๆ ในลำไส้⁸

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณรักษาโรคหัวใจ บรรเทาอาการเจ็บหน้าอก และบรรเทาอาการหอบได้ผลดี นอกจากนี้ยังมีสรรพคุณรักษาผู้ป่วยที่มีอาการอักเสบเรื้อรังของต่อมไทรอยด์ ต่อมไทรอยด์ และต่อมอื่น ๆ ที่ขับสารน้ำอันเนื่องมาจากภูมิคุ้มกันต่ำโดยไม่ทราบสาเหตุ ทำให้ประสิทธิภาพในการขับของเหลวของต่อมเหล่านี้ลดลง ทำให้ต่อมแห้งและปวดมาก และมีรายงานว่าสารสกัดน้ำมีฤทธิ์ในการรักษาอาการปากคอแห้งในผู้สูงอายุได้ผลดี โดยเฉพาะผู้ป่วยที่มีอาการไข้ในระยะเริ่มต้น⁸

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร โดยการฉีดสารสกัดน้ำความเข้มข้น 1:1 เข้าทางช่องท้อง พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 20.61 กรัม/กิโลกรัม⁸

ตั้งกวย [โถงเซียง (Radix Angelicae Sinensis)] คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Angelica sinensis* (Oliv.) Diels วงศ์ Umbelliferae⁵ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งการรวมตัวของเกล็ดเลือด และการปล่อยสาร เซโรโทนิน (serotonin) ในหนูขาว⁹ เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำสุนัขในขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์กระตุ้นการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบกระเพาะปัสสาวะ ลำไส้ และมดลูก เมื่อฉีดสารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์เข้าหลอดเลือดดำแมว หนูขาว และกระต่าย พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบของมดลูก นอกจากนี้ยังพบว่าสารพอลิแซ็กคาไรด์ (polysaccharide) มีฤทธิ์กระตุ้นการสร้างเม็ดเลือด¹⁰

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้สารสกัดน้ำครั้งละ 5 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง ติดต่อกันนาน 1 สัปดาห์ จะลดอาการปวดประจำเดือน และช่วยขับประจำเดือน จึงไม่ควรใช้กับผู้ป่วยที่ใช้ยาป้องกันเลือดแข็งตัว สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์กระตุ้นกล้ามเนื้อเรียบของมดลูกและลดความหนืดของเลือดในสตรี และเมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำผู้ป่วยจำนวน 40 ราย ในขนาด 240 มิลลิลิตร/คน/วัน ติดต่อกันนาน 30 วัน ไม่ทำให้เกิดอาการผิดปกติใด ๆ¹⁰

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารสกัดเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร ขนาดสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 100.6 กรัม/ กิโลกรัม¹¹

โก้วฉีจื่อ (Fructus Lycii) คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Lycium barbarum* L. วงศ์ Solanaceae⁵ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ปกป้องตับในหนูขาวและหนูถีบจักร ลดไขมันในเลือดในหนูขาวและกระต่าย และลดน้ำตาลในเลือดหนูขาว¹²

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดมีสรรพคุณเสริมภูมิคุ้มกันและรักษาอาการปากแห้งตอนกลางคืนในผู้สูงอายุ¹²

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร ขนาดสารสกัดน้ำที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 8.32 กรัม/กิโลกรัม¹²

ชวนเลี่ยนจื่อ [เลี่ยนดอกขาว (Fructus Meliae Toosendan)] คือ ผลแก่แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Melia toosendan* Sieb. et Zucc. วงศ์ Meliaceae¹³ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดเอทานอลและสารทูเซนดานิน (toosendanin) มีฤทธิ์ถ่ายพยาธิ สารทูเซนดานินมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของกล้ามเนื้อเรียบในกระต่าย และสารสกัดเอทานอลความเข้มข้น 10 % มีฤทธิ์ต้านเชื้อรา¹³

การศึกษาทางคลินิก: ยาเม็ดทูเซนดานินมีสรรพคุณถ่ายพยาธิทั้งในเด็กและผู้ใหญ่¹³

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารทูเซนดานินเข้าช่องท้อง หลอดเลือดดำ ได้ผิวหนังและให้ทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดสารทูเซนดานินที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 13.8, 14.6, 14.3 และ 244.2 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดสารดังกล่าวเข้าใต้ผิวหนังและให้

ทางปากหนูขาว และฉีดเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย พบว่าขนาดสารดังกล่าวที่ทำให้สัตว์ทดลองตาย ร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 9.8, 120.7 และ 4.2 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ¹³

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาอี้ก้วนเจียน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Hu XM, Wang L . Yiguan Jian. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol.1. English Edition. Beijing: Chemical Industry Press, 2000.
6. Hou JY. Radix Rehmanniae: di huang. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Tao C, Lin ZB. Radix Glehniae: bei sha shen. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
8. Tao C, Lin ZB. Radix Ophiopogonis: mai dong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
9. Tang W, Eisenbrand G. Chinese drugs of plant origin. 1st ed. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 1992.
10. World Health Organization. WHO monographs on selected medicinal plants. Vol.2. Geneva: World Health Organization, 2002.
11. Wang SX. Radix Angelicae Sinensis: dang gui. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
12. Lin ZB. Fructus Lycii: gou qi zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
13. Qu SY. Fructus Toosendan: chuan lian zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.